

Alapjogok diákszemmel

A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
alkotmányjogi tudományos diákkörének tanulmányai
egyeb alapjogok magyar és nemzetközi vonatkozásairól

Szerkesztette:
Mátrai József
Szakály Zsuzsa
Tóth Attila Tas

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2016

Lectiones Iuridicae

Sorozatszerkesztő:

Balogh Elemér

egyetemi tanár

© *Báró-Farkas Margit Chiara, 2016*

© *Hovodzák Ivett, 2016*

© *Juhász Gergely, 2016*

© *Mátrai József, 2016*

© *Szecsó Enikő, 2016*

© *Tóth Attila Tas, 2016*

© *Tóth Márk Sándor, 2016*

© *Tribl Norbert, 2016*

© *Végh Nándor, 2016*

Felelős kiadó:

Hajdú József dékán, a Pólay Elemér Alapítvány kuratóriumának elnöke

Készült a Generál Nyomda Kft.-ben

Felelős vezető:

Hunya Ágnes

ISSN 2062-5588

ISBN978-615-5411-40-3

TARTALOM

<i>Sulyok Márton</i> Ajánlás	7
<i>Tribl Norbert</i> Rögös út vezet a csillagokig. Alapvető jogok és alkotmányos identitás európai szemszögből	9
<i>Báró-Farkas Margit Chiara</i> A gondolat, lelkiismeret-és vallásszabadság joga Magyarországon a nemzetközi gyakorlat fényében	17
<i>Mátrai József</i> A közteherviselés kötelezettségének megvalósulása az ingatlanadóztatás tükrében, különös tekintettel az európai viszonyokra	27
<i>Végh Nándor</i> A magánszféra korlátozásának nemzetközi dilemmái, különös tekintettel a terrorizmus elleni harcra	38
<i>Szecskó Enikő</i> Az élethez és emberi méltósághoz való jog, különös tekintettel az önrendelkezési jogra a bioetika tükrében, nemzetközi perspektívában	50
<i>Hovodzák Ivett – Tóth Márk Sándor</i> Fogvatartotti jogérvényesítés az Emberi Jogok Európai Bíróságánál	61
<i>Tóth Attila Tas</i> Fogyasztói alapjogok – a magyar jogalkotás nemzetközi trendeknek való megfelelése	67

RÖGÖS ÚT VEZET A CSILLAGOKIG
ALAPVETŐ JOGOK ÉS ALKOTMÁNYOS IDENTITÁS
EURÓPAI SZEMSZÖGBŐL¹

TRIBL Norbert
joghallgató

Alapvető jogok és alkotmányos identitás. Ekét fogalom közül az alapvető jogokat már régóta evidenciaként ismerjük és alkalmazzuk, hiszen az európai alkotmányos rendszerek fundamentumát képezik, míg az alkotmányos identitást csak most kezdjük megismerni, noha utóbbi sem kevésbé képezi esszenciális lényegét az európai alkotmányos térnek, így az azt létrehozó alkotmányos rendszereknek.²

Az alapvető jogok védelmének ma már kiforrott rendszere épült ki mind nemzetközi, mind európai, mind pedig az egyes tagállamok szintjén, s az egyes alkotmányos értékek, alapvető szabadságok (és alapvető jogok) érvényesülése, érvényesítése nélkül nem is beszélhetnénk európai alkotmányos rendszerekről, de magáról az európai integrációról sem.³ Az Alapjogi Karta alapító szerződések rangjára való emelésével pedig az emberi jogok tisztelete, úgy mint annak idején a közös alkotmányos hagyományok, végérvényesen az integráció mozgatórugójává vált, mind alkotmányjogi, mind társadalmi-ideológiai szempontból közelítve. Ahogy *Sulyok Márton* fogalmaz, „a Lisszaboni Szerződés alkotmányos kartája óta Európa az alkotmányos átmenet időszakát éli.”⁴ Az Alapjogi Karta szerződési rangra emelése alkotmányjogi nézőpontból az integráció fejlődéséért lenne értelmezhető, mely az integráció stabilitását szilárdítaná. A gyakorlatban azonban mégsem ezt látjuk. Sőt, talán ennek ellenkezője figyelhető meg.

Mínél erősebb törekvések születnek az integráció elmélyítésére, stabilitásának megszilárdítására, az annál instabilabbá válik. A jelenség mögött az Unió létezése óta fennálló szuverenista-integrista szemléletmód szembenállása húzódik, amely azonban már csak kivetülése egy elemibb jelenségnek, mely identitáskeresésként írható körül a legteljesebben.⁵ Ha közelebről szemléljük az identitáskeresés problémájának folyamatát,⁶ akkor szerteágazó problémarendszerrel találjuk szembe magunkat, melynek épp úgy része az európai kulturális identitás, mint az egységes európai démosz létezésének (vagy nem létezésének) kérdése,⁷ de épp úgy részét képezi az integrációt mozgató politikai-gazdasági viszonyrendszer is.

¹ E helyütt mondok köszönetet Sulyok Mártonnak a tanulmány elkészítése során adott iránymutatásaiért.

² Vö. KRUZSLICZ Péter: *Előszó*, in: Jakó Mira Anna (szerk.): Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában (Nemzetközi és Regionális Tanulmányok 10), Generál, Szeged, 2014 [JAKÓ 2014], 7–9.

³ A Kilencek 1973-ban a Koppenhágai Deklarációban az európai identitást a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartásaként fogalmazták meg. Vö. Declaration on European Identity, Copenhagen, 1973. december 14.

⁴ Sulyok Márton: *Előszó*, in: Sulyok Márton (szerk.): Párbeszéd és identitás – Az alkotmányos identitás alapkérdései, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016 [SULYOK 2016], 9.

⁵ Vö. Michel ROSENFELD: *Identity of the Constitutional Subject: Selfhood, Citizenship, Culture and Community*, Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York, 2010 [ROSENFELD 2010], 172.

⁶ Vö. Martonyi János vitaindító előadása, in: Sulyok 2016, 41.

⁷ Vö. PACZOLAY Péter: *A nemzeti, a vallási és az európai identitás*, in: Glózer Rita – Hamp Gábor – Horányi Özséb (szerk.): *A vallások és az európai integráció II*, Balassi kiadó, Budapest, 2000.

Ennek az identitáskeresésnek az egyik aspektusaként beszélhetünk az alkotmányos identitásról az európai integráción belül.⁸Ellentétben az alapvető jogokkal, az alkotmányos identitásnak nincs kiforrott fogalmi rendszere,⁹ s az egyes tagállamok nemzeti, alkotmányos identitásának összetevői sok esetben még nem kerültek meghatározásra, habár létezik olyan álláspont, mely szerint az egyes nemzeti alkotmányos identitásjegyek tétele meghatározása veszélyeket rejthet magában, s tovább erősítheti az integrációt gyengítő feszültségeket.¹⁰Annak szem előtt tartásával, hogy az alkotmányos identitás meghatározására nincs egzakt fogalom – s az ily módon nem is feltétlenül meghatározható –, talán mégis tehető egy kísérlet az alkotmányos identitás általános körülírására annak érdekében, hogy árnyaltabb képet kaphassunk az integrációban zajló integrista-szuverenista ellentétéről, s megismerhetővé váljanak az identitáskeresés legelemibb szintjén rejtőző 'miértek'.

Ennek szellemében az mondható, hogy az alkotmányos identitás a tagállamok önmeghatározásának minden közösségi rendelkezés alól kivont magja, az alkotmányos rendszerrel együtt járó olyan minőség, amely az integráció számára érinthetetlen. Jacobsohn gondolatai nyomán szűkebb értelemben az alkotmányos identitás összetevői az alkotmányos rendszer olyan meghatározó jellemzőiként írhatók le,¹¹ amelyek nélkül az valami egészen mássá alakulna át,¹² tágabb értelemben pedig *Jacobsohn*, mint „számos, a nemzet múltját kifejező törekvés és vélemény elegyeként megjelenő, a bíróságokon, a törvényhozásban folyamatosan alakuló jelenségre”, illetve a köz-, és magánszféra színterein folyamatosan zajló politikai és értelmezési viták összességére utal.¹³

Az európai integráció viszonyrendszerét vizsgálva az alkotmányos identitás szempontjából két megközelítést alkalmazhatunk: egyrészt a tagállamok és az integráció viszonyát,¹⁴másrészt az egyes tagállamok (nemzeti) alkotmányos identitását.¹⁵ Rosenfeld a vizsgálódást az egyes tagállamok alkotmányos struktúráinak elemzésével végzi,¹⁶ míg Sulyok a tagállamok Lisszabon-határozatainak perspektívájából közelíti.¹⁷Jelen tanulmány az egyes tagállamok alkotmányos identitását, illetve a tagállamok és az integráció között fennálló feszültséget az alapvető jogok tükrében kívánja megközelíteni, a teljesség igénye nélkül.

Az alkotmányos identitás a modern alkotmányos rendszerek természetének egy olyan jellemzője tehát, melynek két fő funkciója, egyszersmind jelentősége az önmeghatározás, illetve a megkülönböztetés az egyes alkotmányos rendszerek egyedi jellemzői által. Eb-

---

⁸ ROSENFELD 2010, 172.

⁹ TRÓCSÁNYI László: *Az alkotmányozás dilemmái*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2014 [TRÓCSÁNYI 2014], 73.

¹⁰ Vö. Peter MÜLLER: *Alkotmányos identitás és európai integráció a német Alaptörvény szemszögéből*, in: SÚLYOK 2016 [MÜLLER 2016], 71.

¹¹ Az alkotmányos identitás vizsgálata az egyes alkotmányos modellek szerint: ROSENFELD 2010, 149–209.

¹² Gary J. JACOBSON: *Az alkotmányos identitás változásai*, in: *Fundamentum* 2013/1 [JACOBSON 2013], 5–16.

¹³ JACOBSON 2013, 9.

¹⁴ Vö. SÚLYOK Márton: *Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában*, in: JAKÓ 2014, 44–62.

¹⁵ A nemzeti alkotmányos identitás fogalma az európai integráción belül 'meghonosodott' és alkalmazott fogalom, amelyen a tagállamok specifikus és egyedi alkotmányos identitását értik. Az integráción kívül nem szükséges ilyesfajta differenciálás, hiszen nincs olyan közeg, mely szükségessé tenné azt. A nemzetközi viszonylatban, az EU-n kívül elegendő egy adott állam alkotmányos identitását nevesíteni, nem szükséges azt külön 'nemzetinek' is differenciálni, ahogyan azt az EU esetében a LSZ teszi. Az integráción belül azonban az integráció és a tagállamok viszonya és 'alkotmányos határaik' kijelölése indokoltá teszi a fogalmi pontosítást.

¹⁶ ROSENFELD 2010, 149–209.

¹⁷ Vö. SÚLYOK 2014.

ből következik, hogy az egyes alapvető emberi jogok védelme, s érvényre juttatása annyira képezheti az egyes államok alkotmányos identitásának részét, amennyire az adott alapjog meghatározza magát az alkotmányos rendszert, s ezt a meghatározó erőt az autentikus alkotmányértelmező (általában az alkotmánybíróságok), vagy az alkotmányozó elismeri és nevesíti. (Svédország példáján ilyenként említi *Smith* például az információszabadságot.)¹⁸ Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az alapjogok érvényre juttatása és nevesítése a nemzeti alkotmányokban, lévén az alkotmányosság követelményei közé sorolandók, nem elegendők ahhoz, hogy azokra, mint alkotmányos identításra tekinthesünk. Ehhez szükséges egy többlet elem: egyfajta megkülönböztetés az alkotmányozó, vagy a nemzeti alkotmánybíróság által, mely deklarálja, hogy az adott alapjog az alkotmányos rendszerre különösen jelentős hatást gyakorol, s így önmeghatározásának részévé válik. Ezt a 'kiemelést' hajtotta végre például a magyar alkotmányozó, mikor az emberi méltóságról szóló klauzulát – mint a közös alkotmányos hagyományok fundamentumát? – kiemelt helyen, a *NEMZETI HITVALLÁS*ban (is) elhelyezte, de akár példaként említhető még Írország, mely esetében többen az alkotmányos identitás részének tekintik még ma is, az erősen magzatvédő alkotmányi felfogást,¹⁹ amely az anya és a magzat egyenlő élethez való jogát ismeri el.²⁰

Az európai gyakorlatot tekintve megfigyelhető az alapjogok bevonása a nemzeti alkotmányos identitás körébe az alkotmánybíróságok által, vagyis találhatóak – talán előrevetítve a magyar AB jövőbeni gyakorlatát –, olyan alkotmánybírósági döntések az integráción belül, amelyek *expressis verbis* alkotmányos identitássá nyilvánítanak egyes alapjogokat. Ilyen például a német AB gyakorlata, amely a szavazati jogot (választójog) a német (nemzeti) alkotmányos identitás részévé emeli.²¹ Emellett példaként említhető a lett LH, amelynek indítványozói többek között a közügyek vitelében történő részvételhez való jog sérelmére hivatkoztak.²²

A kompozit alkotmányosság rendszerében²³ az alapvető jogoknak alkotmányos identításban történő megjelenését vizsgálni szükséges egyrészt az egyes tagállamok tekintetében (nemzeti szinten), illetve az integráció és a tagállam relációjában (integrációs szinten).

- (i) A nemzeti szint esetén feltehető a kérdés, hogy az egyes alapvető jogok garantálása mennyiben és hogyan formálta az adott tagállam nemzeti identitást (és miért)?
- (ii) Integrációs szinten pedig problémaként merül fel, hogy európai perspektívából ugyanaz az alapjog hogyan és milyen formában részesül védelemben, vagyis hogy a tagállam által egyben nemzeti identitásként kezelt, védelemben részesített alapvető jog ugyanazzal a tartalommal kerül-e nevesítésre az integráció szintjén?²⁴

¹⁸ Vö. Eivind SMITH: *A történelmi hagyomány, mint az alkotmányos identitás eredője Skandináviában, különös tekintettel Norvégiára*, in: SÜLYOK 2016, 82.

¹⁹ Vö. Patrick HANAFIN: *Resistant Lives: Law, Life, Singularity in Soft Power*, in: Euro-American Journal of Historical and Theoretical Studies of Politics 2014/1, 91–109.

²⁰ Magyar viszonylatban hosszú évek alkotmányos vitáját zárta le az alkotmányozó, amikor az Alaptörvény, emberi méltóságról szóló rendelkezésében deklarálta a magzati élet védelmét, amely szerint a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg, vagyis alkotmányos értéként a magzat élete kiemelt alkotmányi védelemben részesül, amely az anya önrendelkezési jogára tekintettel – szűk körben – korlátozható.

²¹ SÜLYOK 2014, 52.

²² SÜLYOK 2014, 58.

²³ Vö. Leonard F.M. BESSELINK: *Constitutional Identity Before and After Lisbon*, in: Utrecht Law Review 2010/3, 36–49.; illetve SÜLYOK Márton: *Értelem és érzelem vagy büszkeség és balítélet? Alkotmánybíráskodás és alkotmányos identitás*, in: Fontes Juris 2015/1, 27–39.

²⁴ A XXVII. FIDE Kongresszuson (Budapest, 2016. május 18–21.) az Európai Unió Bíróságának hatáskörével kapcsolatos vita során szintén kérdésként merült fel, hogy mennyire szükségszerű – illetve lehetséges-e egyáltalán – az alapvető jogok uniformizálása az integráció szintjén. Konszenzus mutatkozik a tagállamok

Martonyi János az identitás alkotmányjogi fontosságát hangsúlyozza az európai integráció koordináta-rendszerében és az identitás-fogalom központi elemeként felteszi a kérdést: Kik vagyunk mi és mit képviselünk?²⁵ Az integráció jelenében ez azt jelenti, hogy a tagállamok identitása hogyan határozza meg a kollektív identitáshoz fűződő viszonyukat, amely – folytatja Martonyi – a politikai döntések szintjére emeli a fogalmat.²⁶ Következésképpen a tagállamok saját (nemzeti) identitásuk szemüvegén át szemlélik mind az integrációt, mind az európai alkotmányos teret. Ez később, a (ii) kérdés kapcsán részletesebben kifejtésre kerül.

Az identitás tehát nem (csak) egy adott időpontban meghatározott jellemzők összessége, sokkal inkább az alkotmányos rendszer fennállása óta, az azt lényegileg meghatározó tényezők által meghatározott egység, melyet az adott időpontban csupán értelmezünk. Vagyis az egyes tagállamok identitás-formálásának vizsgálatakor minden esetben a történelmi sajátosságokból kell kiindulni. *Peter Müller* például a német örökkévalósági klauzulát (Németország alkotmányos identitásának körében) arra a német tapasztalatra vonatkoztatja vissza, hogy a kodifikált, szabályszerű jogalkotási eljárásban megalkotott jog a 'legszörnyűbb igazságtalanságokat' eredményezheti, így szükséges volt olyan biztosíték beépítése a német alkotmányos berendezkedésbe, mely még az alkotmányozót is köti.²⁷ Az alkotmánybíró ezzel kapcsolatban is megjegyzi, hogy mindez a német történelem specifikuma, amely nem feltétlenül érvényesül más nemzetekkel összefüggésben.²⁸ Az örökkévalósági klauzula értelmében az alkotmányozó számára érinthetetlenek (többek között) a német alaptörvény emberi jogokra és az ember méltóságára vonatkozó rendelkezései.²⁹

Hasonló logikára építhető fel a francia alkotmányos identitás, melynek egyik legmarkánsabb eleme a laicitás,³⁰ s ezzel összefüggésben a vallásgyakorlás szabadsága.³¹ Történelmi gyökereit tekintve a laicitás a katolikus egyháztól való függetlenedési törekvéseket szolgálta, amely a 19. században ellenezte a köztársasági államformát.³² A vallásszabadság gyakorlása tehát a francia alkotmányos berendezkedésben nem képzelhető el másé, mint a laicitás elvének érvényesítésével.³³

---

között abban, hogy az emberi méltóság védelme megjelenhet olyan egyező, és közös tartalommal az integráció szintjén, amely nem sérti az egyes tagállamok nemzeti alkotmányos identitását, azonban egyéb alapvető jogok esetén a tagállamok aggályokat fogalmaznak meg az uniformizáció lehetőségét és szükségszerűségét illetően.

²⁵ Martonyi, in: SÜLYOK 2016, 37.

²⁶ Martonyi, in: SÜLYOK 2016, 37.

²⁷ Peter MÜLLER: *Alkotmányos identitás és európai integráció a német Alaptörvény szemszögéből*, in: SÜLYOK 2016, 74.

²⁸ Uo.

²⁹ Vö. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Art. 79. (3)

³⁰ Az Ötödik Köztársaság Alkotmánya, 2 cikk: „Franciaország oszthatatlan, laikus, demokratikus és szociális köztársaság.”

³¹ SzÜCS Anita: *Az „exception française” erodálódása és a megváltozott francia nagyhatalmúság* – PhD értekezés, Budapest, 2006, 97.

³² SZAJBÉLY Katalin: *A vallási jelképek viseléséről szóló törvény Franciaországban*, in: Jogelméleti Szemle 2004/4 (<http://jesz.ajk.elte.hu/szajbely20.html>)

³³ Szajbély Katalin (fent) a Stasi-bizottság jelentését idézi, mely a fogalmat a következőképpen határozza meg: „A köztársasági paktum alapköve, amely három, elválaszthatatlanul összekapcsolódó értéken alapul: a lelkiismereti szabadság; a spirituális és vallási meggyőződések törvény előtti egyenlősége; a politikai hatalom semlegessége. A vallásszabadság minden állampolgárnak megengedi, hogy szabadon válassza meg lelki vagy vallási életét. A törvény előtti egyenlőség tilt minden diszkriminációt és kényszerít, az állam egyetlen meggyőződést sem részesít előnyben. Végül a politikai hatalom tiszteletben tartja korlátait, és nem avatkozik be az állampolgárok hitéletébe.” (Vö. Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République. Bernard Stasi. 11. décembre 2003 p. 9.)

A magyar alkotmányos identitással kapcsolatban a korábbiakban már szó esett arról, hogy az alkotmányozó emberi méltóságról szóló klauzulát helyezte el kiemelt helyen az Alaptörvény preambulumban, amely a *NEMZETI HITVALLÁS*ban rögzíti, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság,³⁴ amely kiemelés felveti annak kérdését, hogy ezzel a megkülönböztetéssel az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmányozó akarata szerint Magyarország alkotmányos identitásának részét képezi-e, hasonlóan a német példában kifejtettekhez? A kérdés eldöntése az Alkotmánybíróság kompetenciáját képezi, következtetések azonban levonhatók, egy másik, az alkotmányos identitás szempontjából kérdéses jogintézmény, a történeti alkotmány vívmányaira vonatkozó klauzula révén.³⁵ (Ez azért is fontos, mert történeti alkotmányunknak számos alapjog akkor haladó szabályozása részét képezte már 1848-ban, amely alapokra később számos demokratikus jogalkotás is épült.)³⁶

Az Alaptörvény *R) cikk* (2) bekezdése, s a történeti alkotmány vívmányainak Alaptörvénybe emelése több, mint értelmezési tartomány, vagy mint értelmezési eszköz az Alkotmánybíróság számára. Magyarország (nemzeti) alkotmányos identitása szempontjából egyfajta szegletkő az integráción belül dülő 'szuverenitás-háborúban'. Deklaráció, amely Magyarország történelmi sajátosságait, kialakult 'identitás jegyeit' kívánja a jelenben (és a jövőben) élővé, megfoghatóvá tenni, ezzel is kinyilvánítva egyediségét, saját, mindenki másétől megkülönböztethető identitását. Úgy vélem, a kérdést Szakály Zsuzsa fogalmazza meg a legtökéletesebben, amikor kijelenti, hogy „a történeti alkotmány meghatározott vívmányai és az alkotmányos identitás bizonyos elemei közös halmazt alkotva a bennük foglaltakat védelem alá helyezik.”³⁷ Ugyanakkor Szakály felteszi a kérdést is, miszerint „adott alkotmányos alapelvek, értékek vagy alapjogok történeti alkotmány vívmányaivá való minősítése tekinthető-e identitásformáló kérdésnek?”³⁸

Az alapvető jogok és a magyar alkotmányos identitás kapcsolatában, kiegészülve Szakály megállapításaival, Szmodis Jenő azon álláspontja bír meghatározó erővel, amely szerint a történeti alkotmány vívmányain alapvetően szabadságjogokat kell érteni, pontosabban szólva „a szabadságok biztosításával kapcsolatos értéket, szabályokat és elveket.”³⁹ Szmodis példaként, mint az egyik legfontosabb vívmányt, a tulajdonhoz való jogot és annak sérthetlenségét hozza fel.⁴⁰

Az alkotmányos identitás jegyei az alkotmányos rendszer önmeghatározásának elemeit jelentik, ugyanakkor manifesztációjukhoz, gyakorlati érvényesülésükhöz szükséges, hogy az Alkotmánybíróság vagy az alkotmányozó felismerje e jelentőségüket. A történeti alkotmány vívmányai a magyar alkotmányos rendszer fejlődése során kivívott, meghatározó szegletkövek a történeti alkotmány dimenziójában, amelyeket azonosíthatunk többek között a kivívott szabadságjogokkal. Ebben az összefüggésben válik igazán aktuálissá Szakály felvetése, miszerint az alapjogok történeti alkotmány vívmányaivá való minősítése tekinthető-e identitásformáló kérdésnek?

³⁴ „Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.” – Magyarország Alaptörvénye, *NEMZETI HITVALLÁS*

³⁵ A történeti alkotmány és az alkotmányos identitás kapcsolatának összefüggéseit bővebben lásd: SZAKÁLY Zsuzsa: *A történeti alkotmány és az alkotmányos identitás az Alaptörvény tükrében*, in: Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 2015/2 [SZAKÁLY 2015], 24–38.

³⁶ Vö. 6/2013. (III. 1.) AB határozat

³⁷ SZAKÁLY 2015, 25.

³⁸ SZAKÁLY 2015, 25.

³⁹ SZMODIS Jenő: *Az alkotmány magja és annak védelme*, in: Jogelméleti Szemle 2013/2 (<http://jesz.ajk.elte.hu/szmodis54.pdf>) [SZMODIS 2013]

⁴⁰ SZMODIS 2013, 1.

A kérdés –ahogyan azt korábban már jeleztük – az Alkotmánybíróság jövőbeni judikatúrájában dől majd el. Az Alaptörvény *R) cikke* lehetőséget – sőt, kötelezettséget? – teremt az AB számára, hogy az egyes alapjogokat ne pusztán a jelenben vizsgálja, hanem alkotmányfejlődésünk történelmi dimenziójában.⁴¹ Az AB-nek tulajdonképpen azt kell megvizsgálnia, hogy egy adott alapjog milyen szinten, milyen formában hatotta át alkotmányfejlődésünket, s megjelenése, érvényesülése mennyiben formálta azt.⁴² Más szóhasználatlál élve: az adott alapjog beépült-e alkotmányos rendszerünk identitásába. E ponton pedig az Alkotmánybíróság kompetenciája lesz annak eldöntése, hogy él-e az alkotmányos identitás körébe vonás lehetőségével. Az európai integráció tükrében vizsgálva a kérdést oly módon is értelmezhetjük a fentebb ismertetetteket, mely szerint ugyanannak a megkülönböztető jelentőségű egyedi jellemzőnek (pl. egy-egy alapjog kiemelt szerepe Magyarország alkotmányos berendezkedésében) alkotmányos identitásként nevesítése a 'külső', még a történeti alkotmány vívmányaként történő nevesítése 'belső' megnyilvánulásaként tekinthető.

Áttérve az integrációs perspektívára, kérdésként merül fel, hogy a tagállamok (nemzeti) alkotmányos identitásainak körében nevesített alapvető jogok ugyanazzal a tartalommal jelennek-e meg az integráció más tagállamaiban, illetve az integráció szintjén; valamint, hogy mennyiben támaszthatók integrációs követelmények az ilyen, nemzeti identitásként nevesített alapvető jogok esetében? A kérdés megválaszolásához *Trócsányi László* gondolatait hívhatjuk segítségül, amikor az európai alkotmányos örökséggel kapcsolatban⁴³ a következőképpen fogalmaz: „A nemzeti alkotmányok szintjén nagy hangsúlyt kap az alapjogok rögzítése. Szinte ugyanazok a jogok kerülnek rögzítésre valamennyi alkotmányban: egyesülési jog, gyülekezési jog, véleménynyilvánítás joga, a magánélethez való jog, az ártatlanság vélelme, az emberi méltósághoz való jog, diszkrimináció tilalma, stb. Ezek a hasonlóságok azt bizonyítják, hogy az alapjogok terén — szemben az államszervezettel — létezik egyfajta közös nevező, közös fejlődés.”⁴⁴ Ha elfogadjuk *Trócsányi* gondolatait, akkor kijelenthető, hogy a tagállamok között meghatározó a konszenzus az alapvető jogok és értékek elismerése és garantálása iránt. Azonban *Trócsányi* korábban, amikor a jogállamiság egységes, az európai integráció minden tagállamára alkalmazható fogalmának hiányára hívta fel a figyelmet, rávilágított az univerzális, minden tagállamra irányadó mércék alkalmazásának nehézségeire, egyszersmind veszélyeire is.⁴⁵ Vagyis a tagállamoknak ahhoz, hogy az integrációban hatékonyan tudjanak részt venni, el kell fogadniuk annak alapvető értékeit, ugyanakkor az integráció kötelezettsége pedig az, hogy figyelembe vegye s tiszteletben tartsa a tagállamok egyediségéből származó sajátosságokat (differentia specifica).

Ennek a viszonyrendszernek a jogforrási szintű megjelenését jelenti többek között az EUSZ 2. cikke, amely szerint „az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a

⁴¹ Vö. 33/2012 (VII. 17.) AB határozat, ABH [75]

⁴² Vö. SÜLYOK 2015, 37.

⁴³ Kitekintésként jegyezendő meg, ha az európai integráció esetén beszélhetnénk 'európai alkotmányos identitásról', akkor *Trócsányi* szavai nyomán, az alapvető jogok érvényesülése és tiszteletben tartása, a 'közös alkotmányos örökség' képezhetné az integráció alkotmányos identitását, hiszen az európai identitást már ma is, mint az alapvető emberi jogok érvényesítésének és tiszteletben tartásának kultúráját aposztrofáljuk.

⁴⁴ TRÓCSÁNYI László: *A közös európai alkotmányos örökség – Polner Ödönre emlékezve*, <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=45152>

⁴⁵ TRÓCSÁNYI László: *Tagság, jogállamiság, Európai Unió*, in: JAKÓ 2014.

kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul.”Ebből kifolyólag a tagállam kötelezettsége ezeknek az értékeknek a garantálása és érvényesítése, adott esetben annak eltűrése, hogy elkötelezettségek teljesítése felett az Unió örökődik, s ezek érvényesülését a tagállamoktól kikényszeríti. A viszonyrendszer másik oldalának megjelenését jelenti az EUSZ 4. cikk (2) bekezdése, amely szerint „az Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének (...).”Az integráció tehát megkövetelheti – a közös alkotmányos örökség szerződési rangra emeléséből eredően kötelezettsége is megkövetelni – a nevesített alapvető jogok és alkotmányos értékek érvényesítését, azonban azok tartalmának meghatározásánál, a fentiekre tekintettel, korlátként érvényesül az egyes tagállamok (nemzeti) alkotmányos identitásának tiszteletben tartása és a német AB gyakorlatában már az 1970-es éveken megfogalmazott nemzeti szintű védelem elve.

Míndez persze nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az európai alkotmányos hagyományok részben – tartalmukat tekintve is – lefedjék egy adott tagállam alkotmányos identitásának védelmét,⁴⁶ ahol azonban kollízió keletkezik a tagállami alkotmányos identitás és az integráció között, ott az integrációnak engednie szükséges a tagállami identitás javára.⁴⁷ Kérdésként merül fel azonban, hogy hol húzódik az az ésszerű határ, ameddig az integrációnak engednie szükséges? Hiszen a tagállamok alkotmányos identitásának érintetlennel kell lennie, azonban ezeknek a nemzeti alkotmányos identitásoknak egyben a kollektív európai identitás részeként kell létezniük, vagyis szükségszerűen ki kell békíteni a kollektív identitást az azt létrehozó nemzeti identitásokkal. Találó megfogalmazását adta a jelenségnek *Anna Leva*⁴⁸ – többek között a laicitás kapcsán, francia perspektívából –, amikor akként fogalmazott, hogy „az összeegyeztethetlent össze kell egyeztetni.”⁴⁹ Trócsányi, a probléma kapcsán – *quasi* válaszként – a kollektív és a nemzeti identitások kibékítésére a párbeszéd, a dialógus szükségességét hangsúlyozza a tagállamok, illetve a tagállamok és az integráció között.⁵⁰

Amikor az európai integrációra az alkotmányos identitás tükrében tekintünk, szükséges észrevennünk azt, hogy minden egyes tagállam, minden egyes nemzet első sorban a saját történelmi múltjának szemüvegén keresztül látja és értelmezi az európai kollektív identitást, de ennek fényében, történelmi sajátosságainak megfelelően alakítja ki önazonosságát is,⁵¹ amely egyben szükségszerűen meghatározza a tagállamokhoz, s az integrációhoz fűződő magatartását. Így az ’összeegyeztethetlen összeegyeztetéséhez’ a párbeszédnél kívül szükséges a szolidaritás is.⁵² Szolidaritás a tagállamok részéről, hogy a párbeszéd eszköze révén megismerjék és elfogadják az egyes nemzeti identitásokból fakadó, eltérő tagállami alkotmányos hagyományokat.⁵³

⁴⁶ SZAKÁLY 2015, 35.

⁴⁷ Ez nyilván nem jelent parttalan engedékenységet, hiszen ahogyan Trócsányi fogalmaz: „Természetesen a tagállam tiszteletben kell, hogy tartsa a közösség alapvető értékeit, máskülönbön aligha tudna abban hatékonyan részt venni.”In: TRÓCSÁNYI 2014, 15.

⁴⁸ Budapest, 2015. április 23–25.

⁴⁹ Anne LEVADE: *Alkotmányos identitás a francia jogban – az európai jogrendszerekkel való párbeszéd eszköze*, in: SÜLYOK 2016, 70.

⁵⁰ Trócsányi László vitaindító előadása, in: SÜLYOK 2016, 43.

⁵¹ Ennek szemléletes példáját jelenti a magyar Alaptörvény elfogadása, s annak európai visszhangja, amelyről bővebben lásd: TRÓCSÁNYI 2014.

⁵² Vö. Schuman-nyilatkozat (http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_hu.htm)

⁵³ Vö. MÜLLER 2016, 78.

Összegzésként Csink Lórántnak az alkotmányos identitás kapcsán elhangzott szavait szeretném idézni, amely szerint „identitás nélkül nem vagyunk azok, amik vagyunk. Ez az identitás tesz minket azzá, amik vagyunk.”⁵⁴ Az európai integráció, s az alapvető jogok koordináta rendszerében értelmezve e szavakat, ahogyan Trócsányi gondolataiból láthatuk, a tagállamok között vitán felül álló konszenzus uralkodik abban, hogy önmagukat az alapvető jogok biztosításának tükrében kívánják meghatározni, azonban saját történelmi, alkotmányos tradícióik fényében. A kollektív identitás, s az azt életre hívó nemzeti identitások között fennálló feszültséget, noha enyhíteni lehet – s a jövőben talán kibékíteni is – a párbeszéd és a szolidaritás értékeivel, teljesen feloldani nem lehetséges, mivel a tagállamok és az integráció közötti ellentét komplexebb, árnyaltabb problémakör, amely kiemésül a szuverenitás-transzferből fakadó 'szuverenitás-háborúval' is, mely már államelméleti, államszervezeti kérdések megválaszolását – és döntések meghozatalát – teszi szükségessé a jövőben.⁵⁵

Rögös tehát az út, amely az integráción belüli feszültségek feloldásáig – a csillagokig – vezet bennünket. Amikor azonban a kollektív európai, s az egyes nemzeti identitásokra tekintünk, azt az Európai Unió Alapjogi Chartájának preambulumban lefektetett deklaráció fényében kell tennünk, mely szerint „Európa népei, az egymás közötti egyre szorosabb egység létrehozása során úgy döntöttek, hogy osztoznak a közös értékeken alapuló békés jövőben.”

---

⁵⁴ Csink Lóránt összefoglaló előadása, in: SÜLYOK 2016, 145.

⁵⁵ Vö. SÜLYOK 2014, 46-50.